

På tur - tur

Banestier Herning - Viborg

Leif Bertelsen

På tur - cykeltur

Banestier

Herning - Viborg

**På tur - cykeltur
Udvalgte jyske Banestier
Herning - Viborg**

**Leif Bertelsen
Karup 2011
leif@lgbertelsen.dk
www.lgbertelsen.dk**

**Kort © Leif Bertelsen (tegnet i perioden fra 2002 til 2011, og enkelte ældre kort er let revideret i 2011)
Foto © Leif Bertelsen
Afsnittene "Lidt om banens historie" © www.toptop.dk**

Eftertryk tilladt med kildeangivelse

Yderlige oplysninger om danske jernbaner gennem tiden - se : <http://evp.dk/index.php?page=forside>

**Forsidebilledet:
Banesti mellem Herning og Viborg - ved Stanghede, mellem Skelhøje og Bækkelund**

Se andre banestier på:

<http://www.lgbertelsen.dk/Banestier.html>

Eller andre cykelstier på:

<http://www.lgbertelsen.dk/Cykelture.html>

*Halkær sø - set fra naturlejrplads (med shelters) ved Halkær.
Få meter fra banesti Års - Nibe*

Der er mange gode fordele ved at cykle en tur: det gi'r motion, frisk luft, naturoplevelser og cykler flere sammen er der socialt samvær.

Der er en smuk natur og et rigt liv af flora og fauna, samt der kan være kulturhistoriske seværdigheder ved cykelstierne - så er der lejlighed til at få frisket sin historie op.

Der er virkelig mange rigtig gode cykelstier i Danmark, men jeg har valgt et begrænset antal. I valget har indgået, at cykelstierne skulle være børnevenlige og der skulle ikke være så mange bakker. Jeg ville også gerne vise lidt af den danske naturs forskelligheder. Valget var ikke så svært: cykelstierne skulle være cykelstier på nedlagte jernbanearer, spredt i Jylland.

For "nybegyndere" har jeg skrevet et par gode råd - nogle erfaringer som vi har høstet på vore mange cykelture.

Hver banesti har sin charme, men hvilken af cykelstierne der er smukkeste, flottest, gi'r flest oplevelser eller ... , det må du selv finde ud af, men tænk på, at årstiderne spiller en rolle for oplevelserne. Derfor: ta' cyklen, smør en madpakke og fyld vandflasken og kom af sted. Rigtig go' tur!

Jeg siger tak til familien for tålmodigheden ved at cykle sammen med mig, med mine mange stop, for nu var der lige en smuk udsigt, en seværdighed, eller noget andet spændende, som jeg "lige skulle ha' et billede af".

Leif Bertelsen
Karup sommeren 2009

2. udgave

Bogen er udvidet med flere banestier, og enkelte kort er opdateret.

Geocaching findes ved en del af banestierne <http://www.geocachingdanmark.dk/> .

Oversigtskort findes her <http://www.geo-map.dk/> .

Yderlige oplysninger om danske jernbaner gennem tiden - se : <http://evp.dk/index.php?page=forside>

Leif Bertelsen
Karup efteråret 2011

Cykelture i det åbne land er en god oplevelse for krop og sjæl - alle sanser kommer i brug.

Før cykelturen

En cykeltur på en af stierne på de nedlagte jernbanearealer giver unikke oplevelser: du ser naturen med flora og fauna, der er fred og ro, ingen stejle bakker, imponerende anlægsarbejder fra tiden omkring og lige efter år 1900, ingen biler så banestierne er meget børnevenlige og du kommer igennem byerne, så du ser "baghave", og du får lidt motion.

Husk cykelpumpen ...

Ved nogle af banestierne er der langt til nærmeste beboelse, så det er en god idé at have cykelpumpen og lappesager med. Det vil heller ikke være af vejen at have lidt værktøj med, så du kan udføre småreparationer - spørg din cykelhandler hvad der bør være i

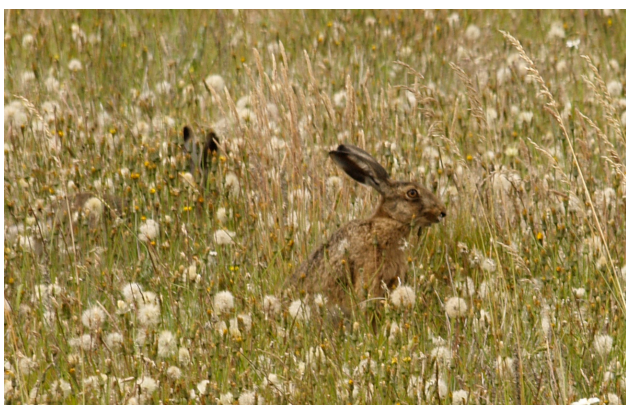
Ahhh ..., modne hindbær

"reparationstasken".

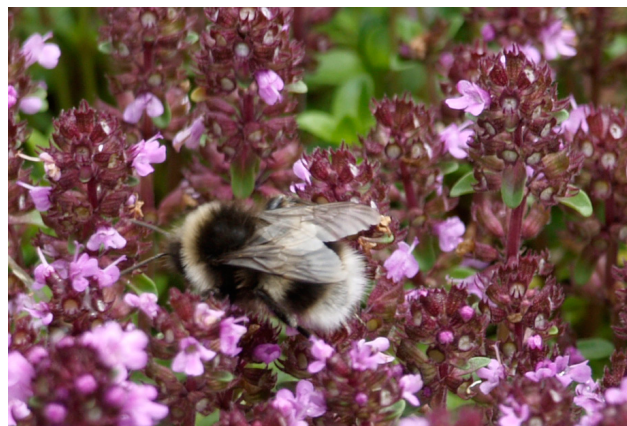
Du kan købe en lille fiks taske til at fastgøre ved sadlen eller på stellet, hvor der er plads til lappesager og værktøj.

... og glem ikke plaster

Der kan ske uheld! Så vær forberedt med at have et par stykker plaster og en forbinding med. Har du børn med på cykelturen og barnet vælter, kan et stykke plaster gøre underværker.

Harer i brakmark

Humblebi i vild timian

Det vil også være en god idé at have druesukker og salttabletter med.

Er der varmt, sveder du meget og kommer let til at mangle salt.

Når du er meget udkørt og lige mangler energi til de sidste kilometre, er det godt med lidt druesukker.

Uden mad og drikke

Du skal have rigeligt med væske med. Vand og æblejuce er godt.

Og så en god madpakke lavet med groft brød¹. Det er heller ikke af vejen at have frugt med - husk at skylle frugten inden du tager hjemmefra, for dit medbragte vand er til at drikke.

Hvad ser du

Rabatter ved stierne bliver normalt ikke sprøjtet, hvorfor der er et flot flora og fauna.

Ålestrup Realskole, opført 1904

1. Vi bager selv groft brød til vore cykelture: 9 dl. koldt vand, ca. 25 g gær, salt, ca. 100 g økologisk speltgrahamsmel, ca. 100 g økologisk fuldkorns hvedemel, ca. 75 g solsikkekærner, ca. 75 g sesamfrø, ca. 75 g hakkede valnødder, ca. 500 g økologisk speltmel, ca. 500 g økologisk hvedemel, Dejen hæver koldt i ca. 8 timer. Æltes og formes til enten flutes eller boller, efterhæver i ca. 1 time og bages ved ca. 175°C i ca. 18 minutter.

Forårsbebuder - mælkebøtte og vild stedmoder

Når vi har børnebørnene med på ture på de nedlagte banestier, bliver der spurg om meget. Så vi anbefaler, at du tager en håndbog med, så du kan

Gæs på mark nord for Vrads

bestemme hvad det er du ser af planter og dyr/fugle. Du vil se insekter, somfugle, bier og humlebier, køer og svin på markerne, måske et rådyr eller et egern - og så et hav af planter/blomster.

Du vil også opleve, at der er sæsonens frugter langs stierne, for eksempel: skovjordbær, hindbær, brombær, blåbær, æbler, mirabeller etc.

De frugter der er langs stierne må du gerne plukke og spise - frugterne er "næsten" økologiske".

Torskemund

Skotsk højlandskvæg ved Halkær Bredning

Byerne

Når du kommer til en by, bør du se på husene og de gamle stationsbygninger.

Det er tydeligt at se, hvordan en by er vokset omkring banen.

Kirkerne

De gamle middelalderkirker er ofte et besøg værd! Desværre er kirkerne ofte aflåst, men kirkegårdspersonalet er venlige - og hvis du spørger låser personalet gerne kirkedøren op.

Oftentimes er der også muligheder for at få vandflasken fyldt.

... og så er der næsten altid et toilet ved kirkerne, der gratis kan benyttes.

Seværdigheder

På de kort der er ved hver banesti er der angivet nogle seværdigheder. Det er ikke alle seværdigheder der er vist, så besøg turistkontoret for at få oplysninger om den egn, hvor banestien forløber.

Skovjordbær i blomst

Ved de fleste banestier er der gode lokale informationer. Nogle af plancherne er gengivet ved beskrivelsen af banestierne.

Svaner ved Halkær Sø

Mærk verden

Det er ikke kun om sommeren det er en god idé at benytte banestierne.

Hvis du cykler efter løvfald og vælger en banesti der forløber gennem en løvskov, kan du se "skoven". Alt efter årstiden, kan du for eksempel opleve duften af planter, nyhøstet korn, nyslået græs til hø, når landmanden gøder om foråret, kreaturer der er på græs.

Lyt til fuglestemmer, vandet når du krydser et vandløb, blæsten og regnen.

Husk: Det er aldrig vejret der er noget galt med - det er påklædningen! ... så glem ikke regntøjet.

Høstarbejde ved Sunds (nord for Herning)

Mjødurt ved Herredsbæk (syd for Års)

Østerbølle holdeplads (nord for Ålestrup)

Sø mellem Them og Vrads, set gennem træbevoksning en vinterdag

St. Hansted Ådal (nord for Horsens)

Landsbyhus i Velds (syd for Ørum)

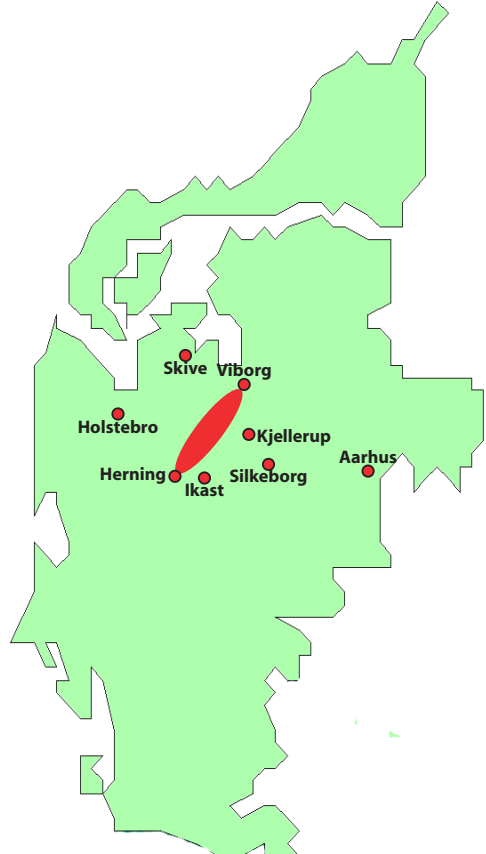
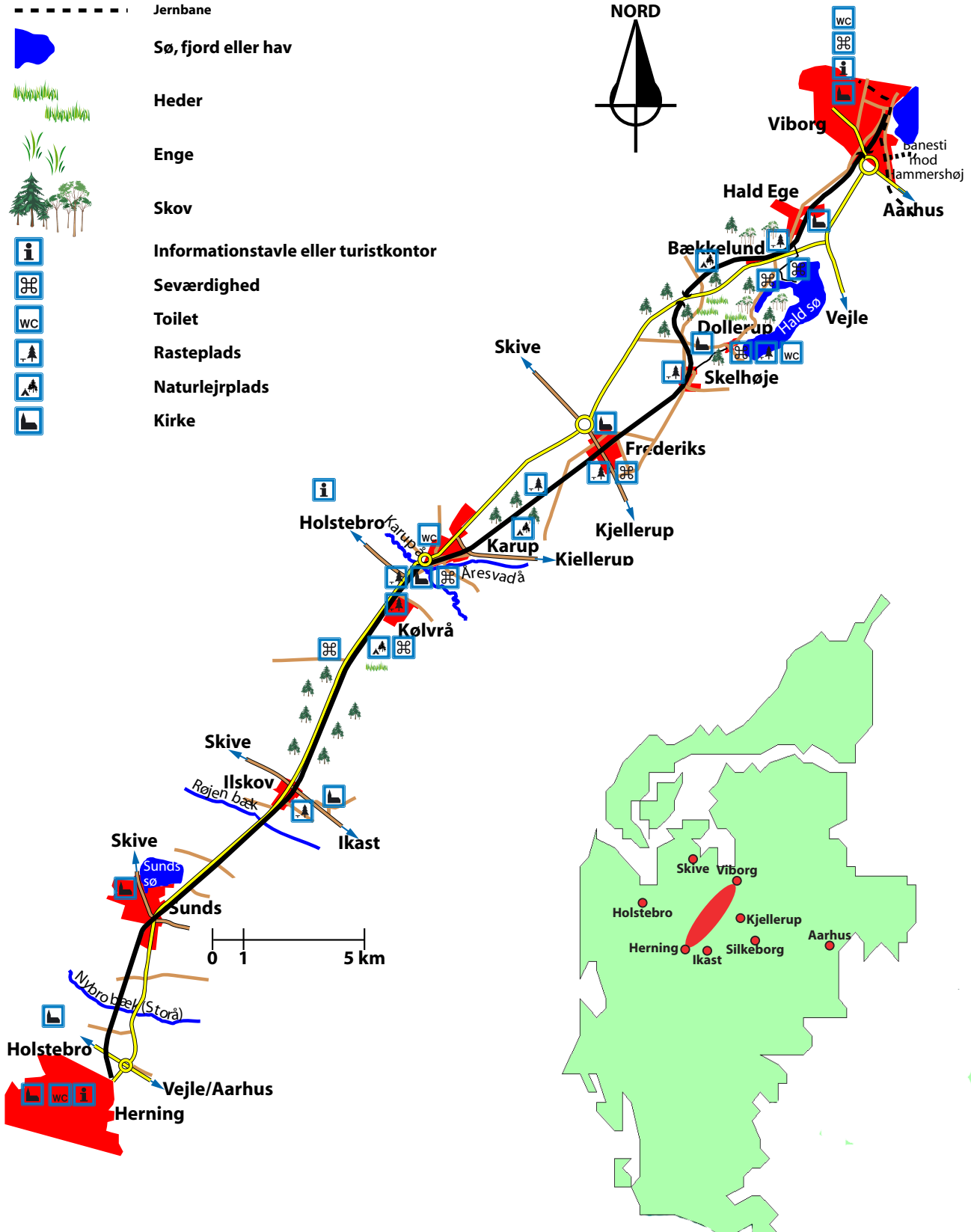

Jernbanebro over Funder Å og jernbanelinjen Silkeborg - Herning

Herning - Viborg

Signatur

- Cykelsti: fast belægning/grus
- Vandløb
- Kommunevej
- Landevej
- Motor- eller hovedvej
- Sti
- Jernbane
- Sø, fjord eller hav
- Heder
- Enge
- Skov
- Informationstavle eller turistkontor
- Seværdighed
- Toilet
- Rasteplass
- Naturlejrplads
- Kirke

Herning - Viborg

Fakta om stien

Længde: ca. 44 km

Belægning: Asfalt og belægningssten.

Byer: Herning, Sunds, Ilskov, Kølvrå, Karup, Frederiks, Skelhøje, Bækkelund, Hald Ege, Viborg

Vandløb: Nybro bæk, Røjen bæk, Karup Å

Lidt om banens historie

Herning - Viborg

Ved loven af 27. april 1900 blev det vedtaget at anlægge en jernbane mellem Viborg og Herning. Allerede dengang fattedes riget penge og derfor blev banen anlagt som uindhegnet bane uden telegraf. Banen blev indviet den 25. juni 1906 og normal drift blev indledt dagen efter med 3 daglige tog i hver retning.

I sine første år kaldte man også denne bane for konebanen.

Det skyldtes det forhold at alle mindre holdepladser blev bestyret af kvinder.

Der blev ikke gjort meget ud af uniformeringen. Et rødt og hvidt armbind hvori der var vævet et vingehjul.

Ud over dette fik de en kåbe af mørkeblåt stof til brug om vinteren.

Det var dog ikke længe at banen fik lov til at forblive som konebane.

En stigende godstrafik gjorde at man nødtvunget måtte opgradere banen.

Og i det betød blandt andet at banen fik telegraf. Medvirkende til den stigende godsmængde var de mange mergeltransporter.

Strækningen blev nedlagt af DSB den 22. maj 1971. Efter banens nedlæggelse og man endeligt havde besluttet ikke at anvende strækningen til andre formål blev sporene fjernet.

På strækningen er der i dag anlagt natur- og cykelsti.

Indviet: 25. juni 1906

Nedlagt: 22. maj 1971. Godstrafikken ophørte i 1977

Kilde: www.toptop.dk

Se også: <http://www.karup-by.dk/konebanen.htm>

Lidt om Stien

Landskabet

Fra Herning til Skelhøje er landskabet "fladt" - morænelandskab. I Skelhøje var isranden under sidste istid, hvilket giver et unikt landskab.

Lige nord for Skelhøje kan du tydeligt se det flade landskab mod vest og det kuperede landskab mod øst. Der er en formidabel udsigt lige nord for Skelhøje - blandet andet over slugterne mod Hald Sø.

Udsigt fra Skelhøje over slugterne mod Hald Sø

Fra Skelhøje kommer du gennem det kuperede skov- og landbrugsland til Viborg.

Byerne

Bortset fra Karup er landsbyerne vokset op omkring jernbanen.

Stien mellem Sunds og Ilskov - bemærk den flotte "blomsterrabat"

Udsigt over Sunds Sø

Vandløbene

Stien krydser to vandskel:

Vandløb syd for Ilskov har afløb mod vest - til Skjern Å-systemet. Karup Å løber mod nord - til Limfjorden. Nord for Skelhøje løber vandet mod øst - Gudenå - systemet.

Når du krydser Karup Å, bør du gøre holdt og gå ned til åen og se de fine detaljer ved brofundamentet.

Andet

Du vil opleve, en meget kraftig ændring af topografien ved at følge banestien mellem Herning og Viborg. - fra Herning til Skelhøje det "flade" morænelandskab, og efter Skelhøje det meget kuperede landskab. Du vil se hvordan landskabet er ændret i forbindelse med afsmeltning af isen efter sidste istid. I Frederiks er der et kunstværk - rejst til minde om de "kartoffeltyskere" der kom til landet i 1759. Når du kommer til Skelhøje, kan du følge den på kortet viste sti mod Dollerup, og her følger du kanten af slugterne der er dannet ved sidste istid.

Skulptur i Karup for "konebanen"

Fra Dollerup, kan du følge den offentlige vej mod Viborg. Når du følger vejen får du en fantastisk udsigt over Hald Sø.

Du kommer så forbi nogle historiske steder, blandt andet et af Viborgbispernes borge - eller nærmere resterne.

Ved Hald Ege er resterne af flygtningelejren fra 1. verdenskrig, som nu er dels institutioner og dels boliger. Det er karakteristiske rødmaledede træhuse. I Viborg bør du tage tid til at de gamle huse, som er tæt ved domkirken.

Udsigt fra stien - lidt nord fra Karup

Original brostensbelægning ved stien i Sunds

Kilometersten ved stien. Starter i Herning

Skulptur i Frederiks for "kartoffeltyskerne". Kartoffeltyskerne kom til området i slutningen af 1750'erne

Planchen

1906 KONEBANEN 1971/77

Hvordan Konebanen fik sit navn
Herning-Viborg banens officielle navn var **Alhedebanen**. Øgenavnet Konebanen fik den, fordi der som noget helt enestående blev ansat **koner** til et bestyre stationerne. De skulle sælge billetter, ekspedere gods, passe postkontor og gøre rent. Der skulle spares på banen, og de skulle ikke have så meget i løn som mændene. Kun i **Karup**, der trods

materiel, så farten kunne sættes op til 75 km/t.

Konebanens betydning for egnen
Banen fik en meget stor betydning for egnen. Før 1906 var området mellem Herning og Viborg et af de fattigste og tyndest befolkede i Danmark. Stationerne blev lagt med passende mellemrum på den nøgne hede, men omkring stationerne voksede byerne frem, og sådan opstod f.eks. **Frederiks** og **Skelhøje**. Banen fik en omfattende godstransport især med **mergel**, men også med **kvæg** og **svin**, og under 1. verdenskrig var Karup-egnen centrum for en **kolossal tørvetransport** fra 9 store ælleværker i Kølvrå Mose - i 1918 i alt 27 mill. tørv. Mosebruget var en stor kunde hos DSB og bekostede endda et læssespor ved Karup st.

Karup station

Her ses den nybyggede station i Karup. Toiletbygningen til højre er dag Turist- og Erhvervskontor, og selve stationsbygningen har siden 1977 fungeret som bibliotek. Stationerne på banen var bygget af samme arkitekt og i samme stil - undtagen Bækkelund (nu papirfabrik), der af hensyn til den nærliggende Hald Hovedgaard blev opført i en købstadspræget stil.

sin beskedne størrelse var den største og næsten eneste by på strækningen, blev der ansat en mand med titel af stationsmester. Efter knap 3 års forløb blev konerne afskedigede og afløst af mænd, men navnet Konebanen blev alligevel hængende.

Fra landsby til stationsby

Udgifterne til banen skulle holdes på et minimum, og skinnerne var så spinkle, at togene maksimalt måtte køre 45 km/t. Stationen i Karup fungerede også som postkontor, og der var dagligt 3 afgange i hver retning. Person- og ikke mindst godstrafikken blev hurtigt omfattende, og i løbet af få år ændredes Karup fra en lille, fattig landsby til en driftig stationsby med bl.a. mejeri, hotel, ny skole og masser af forretningsdrivende og håndværkere. I 1918 blev stationen udvidet, og i 1929 måtte DSB udskifte skinnerne på Konebanen med kraftigere

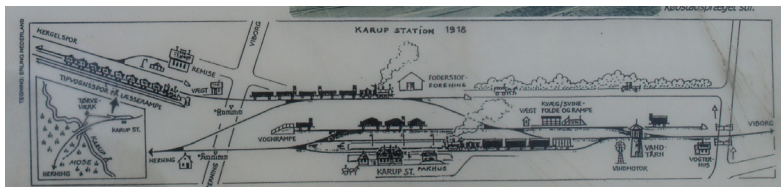
Udvidet med nye stationer

I tidens løb blev banen udvidet med nye stationer og trinbrætter, f.eks. **Kuranstalten** (senere Hald Ege), **Gedhus** og **Kølvrå**, der havde det største antal rejsende på hele Konebanen. **Grove Side-spor** var den mest specielle af stationerne - et omfattende sporanlæg, anlagt af tyskerne i 1940 i forbindelse med anlæggelsen af flyvepladsen, den senere Flyvestation Karup. Sporet blev benyttet til transport af utallige ladninger byggematerialer, ammunition og flybrændstof. - I 1971 ophørte persontrafikken på Konebanen og i 1977 godstrafikken. I dag er skinner og sveller for længst fjernet, og den gamle bane er afløst af **Alhedestien**.

Storeksport af lyng

Billedet er taget i 1915 fra toppen af vandtårnet (se tegningen). Stationsbygningen ses yderst til venstre. Godsvognene er ved at blive læsset med lyng, som under 1. verdenskrig blev eksporteret til Tyskland. Her blev den bl.a. brugt til faskiner i skyttegravene. I februar 1916 blev der dagligt kørt ca. 150 godsvogne med lyng til Tyskland.

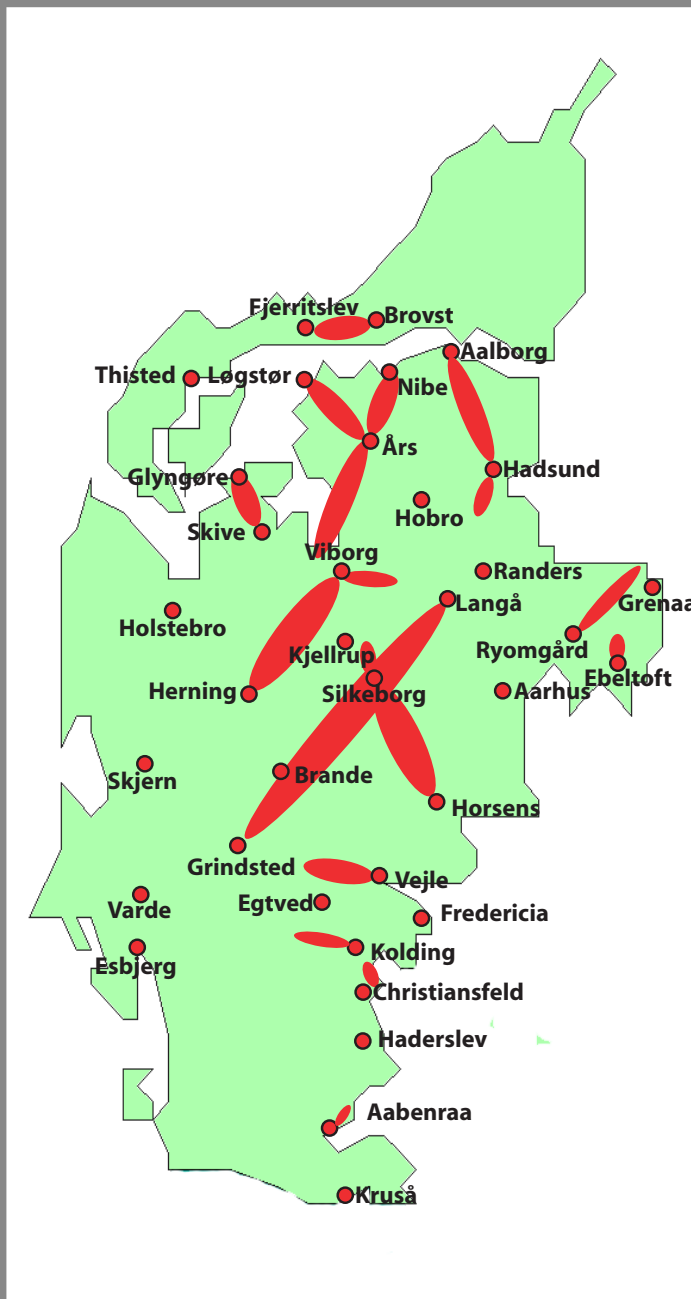

Tegning af Karup station

Denne lille tegning giver et godt indtryk af, hvordan stationen engang så ud. I højre halvdel af billedet ses en vægt ved siden af nogle kvæg- og svinefolde samt en læsserampe, beregnet til de levende kreaturer og svin, som landmændene sendte med toget til slagtning, markeder eller eksport og som først skille vejes. Tegningen nederst i venstre hjørne skal illustrere, at tipvognsporene fører ud til Kølvrå mose. Fra vandtårnet fik damplokomoderne påfyldt vand, blev trukket op af vindmotoren.

Naturområde - set fra banestien mellem Skelhøje og Bækkelund

En tur på landet kan meget vel være en tur på en banesti. Her kan du virkelig opleve naturen i al naturens magt og væld. Så det er bare om at bruge alle sanserne.

På banestierne er der fred og ro. Her er meget natur, og du kan opleve meget kultur. Se de mange seværdigheder der er ganske tæt ved banestierne, smukke huse/bygninger, gamle meget smukke "jernbanebroer", oldtidsminder, museer og meget andet. Du kommer tæt på flora og fauna.

Arealerne ved banestierne er den rene natur, som medvirker til et righoldigt liv. Og der mange fredede arealer tæt ved banestierne.

Der er naturlejrpladser, rasteplasser og ikke at forglemme, grøftkanter. Så tag bare madpakken, kaffen eller en sodavand med, men husk at tage dit affald med hjem!